

Jaargang 41
Nummer 7
November 2010
Prijs € 6,20

De vervuiler
betaalt niet altijd

Maatschappij Politiek

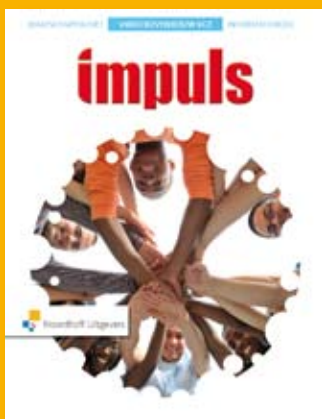

Vakblad voor
Maatschappijleer

Nieuw!

 Noordhoff Uitgevers

De nieuwe Impuls
3^e editie vmbo bovenbouw:
actueel, aansprekend
en betrouwbaar.

impuls

Kies NU voor een nieuwe Impuls!

Vraag nu uw beoordelingsexemplaar aan via
www.impuls.noordhoff.nl

Noordhoff Uitgevers werkt voor de docent

Redactioneel

Het lek in de Golf van Mexico lijkt eindelijk gedicht. Maanden zijn we getuige geweest van woest opborrelende olie en de ellende erdoor aangericht. British Petroleum wankelt onder de last van schadeclaims. Elke met olie besmeurde zeeschildpad deed het aandeel-BP verder dalen. Terecht hoor, maar hoe anders ging het na de veel catastrofaler chemieramp in het Indiase Bhopal? Duizenden directe slachtoffers en ontelbare nog daarna, tot op de dag van vandaag.

Wolter Blankert vergelijkt en komt tot de conclusie dat de wereld er een van verschil is. Een ramp in het rijke Westen is veel meer een ramp dan een catastrofe daarbuiten, qua media-aandacht, qua genoegdoening aan de slachtoffers en qua gevolgen voor de verantwoordelijken.

Thérèse Carpay promoveerde op een onderzoek naar de Tweede Fase, geïfaald tengevolge van afbrokkelend draagvlak aan de basis, de leerkrachten, van wie wel grote inspanningen werden geëist, maar zonder daar inspraak, tijd en ruimte voor bijscholing tegenover te stellen. Dat kan en moet de schoolmanagers worden verweten, maar het ontbreken van een overkoepelende vereniging van leraren, tot op heden alleen georganiseerd binnen hun respectieve vakken, is ook een deel van de verklaring. In deze *Maatschappij & Politiek* vat Carpay haar onderzoek en haar bevindingen samen.

Terwijl ik dit schrijf vergadert de CDA-fractie over het gedoogakkoord van VVD, PVV en CDA, en wordt Ab Klink door Pauw en Witteman aan de tand gevoeld. In 1977 werden de toenmalige *dissidenten/loyalisten* uit de CDA-fractie, die bedenkingen tegen het CDA/VVD-akkoord van Van Agt en Wiegel hadden, op het CDA-congres uitgemaakt voor collaborateurs met wie tijdens de bezetting korte metten gemaakt zou zijn. Als u dit nummer uit de brievenbus haalt is het CDA-congres over het gedoogakkoord achter de rug en weten we hoe Klink en andere bezwaarmakers bejegend zijn geworden. Als islamofielen?

Hans van der Heijde

Inhoud

De bril van het nieuws <i>Milieurampen worden verschillend bekeken en behandeld</i>	4
In de war <i>Vier onbegrijpelijkheden van de kabinetsformatie</i>	5
Vijf vragen over kwaliteit van schoolexamen	8
Hora est voor het Studiehuis? <i>Promotieonderzoek naar het draagvlak van het Studiehuis</i>	9
Zijn is waargenomen worden <i>Herziene visie op rol massamedia</i>	12
Net als wij <i>Samen in Actie tegen vooroordelen</i>	15
RUBRIEKEN	
Grom	11
De werkvloer <i>Belevingswereld</i>	14
Lesmateriaal <i>Samen in Actie</i>	17
Geknipt	19
Recensies <i>Eerste Kamer</i> <i>Donorregistratie</i>	20
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Milieurampen worden verschillend bekeken en behandeld

De bril van het nieuws

Wolter Blankert

(Foto: Wikimedia)

In juni dit jaar werd het nieuws wekenlang beheerst door het olielek in de Golf van Mexico. President Barack Obama maakte de oliemaatschappij British Petroleum (BP) bijna dagelijks verwijten en hamerde erop dat die de schade volledig zou moeten vergoeden. Een goed principe, maar uiteenlopend toegepast, aldus Wolter Blankert. BP bestreed dat principe overigens niet en reserveerde hiervoor 30 miljard dollar.

Volksvertegenwoordigers, de pers en gewone Amerikanen spuiden wekenlang hun gal over de schandelijke nalatigheid van de Britse oliemaatschappij BP. Daarbij konden ze rekenen op de bijval van de publieke opinie buiten de Verenigde Staten, zelfs in Engeland. Toch maakt het in de internationale betrekkingen een groot verschil uit welk land de dader afkomstig is en vooral in welk land de milieuramp zich afspeelt.

Bhopal

De ergste milieuramp van menselijke makelij, althans met de meeste dodelijke slachtoffers, was de ramp in Bhopal in India. In 1984 ontsnapte daar bij het Amerikaanse bedrijf Union Carbide een gifwolk, als gevolg van rigoureuze doorgevoerde bezuinigingen op het veiligheidssysteem, afgedwongen door het moederbedrijf in de Verenigde Staten. Die gifwolk doodde onmiddellijk minstens 2.000 mensen, en mogelijk een veelvoud daarvan. Tienduizenden personen vertoonden in de jaren daarna ernstige ziekteverschijnselen, zoals afwijkingen bij de geboorte en kanker, vaak gevolgd door een vroege dood. Na twintig jaar werd het totale dodental op circa 15.000 gesteld en het aantal invaliden of chronisch zieken op 200.000. Meteen na de ramp stelde de Amerikaanse overheid alles in het werk om de verantwoordelijkheid van Union Carbide te bagatelliseren: de lokale managers zouden fouten hebben gemaakt en het gebeuren zou vergelijkbaar zijn met een natuurramp. De Amerikaanse directeur, die meteen na de ramp de benen naar zijn moederland nam, werd vervolgd noch uitgeleverd, ondanks herhaalde en dringende verzoeken daartoe van Indiase zijde.

De rechtbanken in de Verenigde Staten, die bij klein ongerief al gauw miljoenen als smartengeld toekennen, vonnisten eenstemmig dat zij onbevoegd waren, met als motivatie dat de slachtoffers Indiërs waren en geen Amerikanen. Union Carbide sloot de fabriek en stelde de overheid voor de keuze genoeg te nemen met een half miljard dollar of jarenlang vruchteloos te procederen. De regering van India koos daarop voor het geld. Union Carbide werd later overgenomen door de chemiereus Dow Chemical, maar die wees elke aansprakelijkheid voor de pas later gesignaleerde

Inwoners van het Indiase Bhopal strijden voor gerechtigheid
(Foto: Wikimedia)

schade af.

De Indiase managers zijn wel aangeklaagd, maar dat proces heeft zich vele jaren voortgesleept omdat de hoofdschuldigen veilig in Amerika zaten. Pas in het voorjaar van 2010 is er definitief vonnis geweest. Daarbij zijn gevangenisstraffen van twee jaar opgelegd. Dit bracht de Indiase publicist Chan Akyia tot het volgende advies aan BP: 'Laat je Amerikaanse medewerkers in de Verenigde Staten veroordelen, geef een fooi en doe Louisiana die boorput cadeau (zoals Union Carbide de gesloten fabriek aan de deelstaat Madhya Pradesh schonk) en klaar is Kees'.

Nigerdelta

Als gevolg van de oliewinning in de Nigerdelta in Nigeria, is daar de laatste twintig jaar een milieuschade aangericht die vele malen groter is dan die in de Mississippidelta door BP. De Brits-Nederlandse oliemaatschappij Shell geldt hier als de grootste boosdoener. Ecologisch gezien zijn beide delta's goed vergelijkbaar, met dit verschil dat de Nigerdelta vele malen dichter bevolkt is. Veel meer vissers en boeren zijn daar dan ook brodeloos geworden en voor een veel langere periode dan langs de Golf van Mexico te verwachten valt. De internationale media besteden er weinig aandacht aan, afgezien van af en toe een documentaire laat op de avond. De regering van Nigeria, het land met verreweg de grootste bevolking in Afrika, stelt zich zeer terughoudend op uit angst dat Shell en mogelijk andere oliemaatschappijen er de brui aan zullen

geven. Shell heeft beterschap beloofd, alle leidingen worden nagekeken en zo nodig vernieuwd, maar van een schadevergoeding aan de gedupeerden is geen sprake. Shell stelt dat de schade zou worden veroorzaakt door de bevolking zelf, die bij het stelen van olie de leidingen vernielt. Een guerrillabeweging, die beweert voor de belangen van de plaatselijke bevolking op te komen, zou zich daar ook schuldig aan maken; naar eigen zeggen pas nadat de slecht aangelegde, lekkende, leidingen - ondenkbaar in westerse landen - voor een milieuramp van ongekende omvang hadden gezorgd. Mogelijk ligt de waarheid hier in het midden, maar zeker is dat de westerse oliemaatschappijen deels verantwoordelijk zijn voor de blijvende vernieling van de leefomgeving, op kolossale schaal, zonder er enige verantwoordelijkheid voor te nemen.

Tsjernobyl

Twee jaar na Bhopal begaf de kernreactor in Tsjernobyl in Oekraïne het. Pas nadat wolken met een hoge radioactiviteit in Scandinavië waren gesignaleerd, werden de sovjetautoriteiten (Oekraïne was toen nog een onlosmakelijk deel van de Sovjet-Unie) gedwongen enige openheid van zaken te geven. De West-Europeanen hielden hun adem in, maar zoals steeds na 1945 bleven zij van serieuze rampspoed gevrijwaard. De echte ramp beperkte zich tot de nabije omgeving van Tsjernobyl, waar veel stralingsslachtoffers vielen (minimaal vele duizenden, maar de schattingen lopen sterk uiteen). Nog steeds ligt het aantal misgeboor-

ten en kankerpatiënten daar ver boven normale waarden, ondanks de volledige ontruiming van Tsjernobyl zelf.

Opvallend is dat van enige claim hier nooit sprake is geweest. De westerse landen begrepen dat je van een kikker geen veren kunt plukken en dat ze beter hulp konden aanbieden dan schadevergoeding vragen. De media-aandacht concentreerde zich op de dreiging voor West-Europa. Toen die mee bleek te vallen, ebde de aandacht snel weg. Wel bleef Tsjernobyl een begrip en liep de animo voor nieuwe kernreactoren sterk terug. Het echte rampgebied kreeg weinig aandacht onder het motto dat het om een typisch geval van sovjetmismanagement ging. Compensatie aan de slachtoffers viel binnen het sovjetsysteem buiten de orde en daarin veranderde weinig toen Oekraïne hiervoor een eigen verantwoordelijkheid kreeg.

BP

Heel anders, zo ziet het er naar uit, zal het de slachtoffers van BP vergaan, waarbij het, afgezien van de twaalf slachtoffers bij de ontploffing zelf, alleen om materiële schade gaat. In de eerste plaats vond de ramp in de Verenigde Staten plaats, zeker op mediagebied nog altijd de navel der aarde. De ramp kende een buitenlands, bovendien heel kapitaalkrachtig bedrijf als veroorzaker. Dat was een bof voor president Obama. Wat had hij moeten eisen als het om een kleine oliemaatschappij was gegaan, die alle hoop op dit ene putje had gevestigd (in de Verenigde Staten zelf bestaan er heel wat van dergelijke maatschappijen)?

Dan had hij moeten vaststellen dat van een kikker geen veren kunnen worden geplukt.

Probo Koala

Nadat het schip de Probo Koala een in Amsterdam geweigerde lading chemisch afval op een vuilnisbelt in Abidjan had gedumpt, bleek het internationale, in Amstelveen geregistreerde afvalverwerkingsbedrijf Trafigura voldoende solvabel om 200 miljoen dollar naar Ivoorkust over te maken om verdere rechtszaken te voorkomen. Zowel de rampzalige gevolgen als de aansprakelijkheid van Trafigura bleken discutabel. Kort na de lozing stierven tien mensen en vertoonden 26.000 personen ziekteverschijnselen. Of dat een gevolg van de bedwelmende dampen van de vuilstort was, kon niemand overtuigend bewijzen. Volgens de autoriteiten in Ivoorkust zelf werd de run op de ziekenhuizen vooral door het uitzonderlijke aanbod van gratis onderzoek en behandeling veroorzaakt. Trafigura leek de verantwoordelijkheid voldoende te hebben afgeschoven, de Probo Koala viel onder een zelfstandige rederij en het vuil werd gedumpt door *Tommy*, een plaatselijke onderneming *met vergunning*. Dat waren kikkers zonder veren en daarom werd de claim toch bij Trafigura gelegd. Onder internationale druk besloot het bedrijf over de brug te komen, zij het onder protest, met benadrukking dat het geen enkele blaam trof. Dit toont aan dat internationale druk soms meer resultaat heeft dan juridische procedures.

Lessuggestie

Het kan zinvol zijn om deze of dergelijke gevallen aan leerlingen voor te leggen; welke factoren bepalen de aandacht in de media voor een *milieuramp* en is het principe van *de vervuiler betaalt* even vanzelfsprekend als het lijkt? Interessant is ook de vraag waarom in het geval van BP de direct gedupeerden een schade-loosstelling ontvangen, maar bij de ramp in Bhopal en in Ivoorkust het geld naar de overheden daar gaat. Uit de behandeling van dergelijke vragen zal zeker als conclusie naar voren komen dat van een gelijke behandeling van alle wereldburgers nog geen sprake is. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl.

Vier onbegrijpelijkheden van de kabinetsformatie

In de war

Hans van der Heijde

Wel eens geprobeerd het Nederlandse proces van kabinetsformatie aan een buitenlander uit te leggen? Het is nog moeilijker dan het onderwijssysteem begrijpelijk uitleggen. De kabinetsformatie van 2010 spant qua onbegrijpelijkheid de kroon. Hans van der Heijde zegt 2010, maar als hij dit schrijft is er nog helemaal geen kabinet. Misschien wordt het wel de kabinetsformatie van 2010/2011. Tot nu toe zijn vier onbegrijpelijkheden hem extra in het oog gesprongen.

Meer invloed weggelegd voor PVV als gedoogpartij dan als coalitiepartner? (foto:ANP).

De eerste onbegrijpelijkheid betreft de verklaring die Mark Rutte, Geert Wilders en Maxime Verhagen afgaven, direct nadat zij het eerste van twee startschoten losten voor onderhandelingen voor de vorming van een *minderheidsgedoogkabinet* (mooi cryptogramwoord trouwens). Het eerste startschot betrof dat voor de onderhandelingen mét CDA'er Ab Klink aan tafel, het tweede het startschot voor de onderhandelingen, hervat

zonder de buitenspel gezette Klink. Die verklaring luidde: 'VVD, PVV en CDA erkennen en respecteren elkaars verschillen van inzicht'. Het waarover was voor iedereen duidelijk: standpunten over de islam en over hoe die in en door Nederland moet worden bejegend.

Erkennen en respecteren

'Erkennen en respecteren elkaars verschillen'? Rutte, Wilders en Verhagen

werden niet moe die woorden te herhalen en in de media werden ze tientallen keren geciteerd; zonder dat men een journalist of commentator daarbij een kritische kanttekening heeft kunnen horen of zien plaatsen. De woorden zijn echter logisch gesproken volstrekte onzin. Erkennen en respecteren van verschillen van inzicht, dat zou logischerwijs kunnen: Rutte, Wilders en Verhagen erkennen en respecteren dat zij van mening verschillen. Overigens komt dan wel meteen de inhoudsloosheid van een dergelijke verklaring pregnant naar voren: als zij niet van mening zouden verschillen, hadden we een dag na de verkiezingen al een kabinet kunnen en moeten hebben. Sterker: waarom zitten ze dan niet alle drie bij dezelfde partij? 'Elkaars verschillen van mening erkennen en respecteren' is evenwel nonsens: dat betekent dat (bijvoorbeeld) Verhagen erkent en respecteert dat (bijvoorbeeld) Wilders meningen heeft die van elkaar verschillen. Meninge over één en dezelfde kwestie die van elkaar verschillen? Dat zou betekenen dat Verhagen zegt respect op te brengen voor een door Verhagen vastgesteld gebrek aan consistentie van (bijvoorbeeld) Wilders: (bijvoorbeeld) Wilders is zowel voor als tegen minaretten en Verhagen erkent en respecteert dat. Of dat (bijvoorbeeld) Wilders verschillende meningen over verschillende kwesties heeft? Het zou wel heel bijzonder zijn als (bijvoorbeeld) Wilders maar één mening heeft. Flauw? Taalkundige spijkers op laag water zoeken? Misschien, maar als die hete, islamofobische PPV-aardappel alleen met behulp van logisch-taalkundige onzin kan worden verwerkt, dan zou een dergelijke *minderheidsgedoogkabinet*, indien het er komt, de geschiedenis als het *nonsensekabinet* in kunnen gaan, en niet, zoals vast beoogd door Rutte, als een *no-nonsensekabinet*. Overigens kan men zich blijven afvragen waarom – of misschien: waardoor – de media niet allemaal over dit staaltje van logisch-taalkundig onvermogen zijn gevallen.

's Konings ménagerie

De tweede onbegrijpelijkheid betreft de Eerste Kamer. Thorbecke vond het al een onding (*'s Konings ménagerie*) en wilde er wel vanaf. Sindsdien hebben de voorstanders van instandhouding van dat instituut steeds als één van

hun voornaamste argumenten aangevoerd dat de Eerste Kamer vooral als een staatsrechtelijke wachtpost moet worden gezien en dat die rol zonder meer belangrijk is. De leden worden niet geacht wetsvoorstellen – die immers al door de direct gekozen Tweede Kamer zijn aanvaard – op politiek-inhoudelijke (of politiek-opportunistische) gronden te beoordelen, maar op hun staatsrechtelijke (gebrek aan) mérites. Simpel gezegd: als tegen een wetsvoorstel geen bezwaren van staatsrechtelijke aard kunnen worden ingebracht (strijdigheid met bestaande wetten en regels of met de grondwet) behoort de Eerste Kamer ermee in te stemmen. Als monarchie kent Nederland de rechtspraak immers niet de bevoegdheid toe wetten aan de Grondwet te toetsen en daarom moet men blij zijn met een Eerste Kamer die deze taak uitoefent, zeggen de voorstanders van behoud.

De onderhandelingen tussen VVD, PVV en CDA waren echter nog niet begonnen of de Eerste Kamer ging lawaai maken: bij gebrek aan PVV-senatoren heeft een dergelijk minderheidsgedoogkabinet bij lange na geen meerderheid in de Eerste Kamer. Het eerste het beste wetsvoorstel, dankzij steun van de 76 leden van VVD, PVV en CDA door de Tweede Kamer gelooft, zal in de Eerste Kamer bij gebrek aan voldoende steun sneuvelen, waarna dat minderheidsgedoogkabinet direct weer naar huis kan. Formeel-staatsrechtelijk klopt dat weliswaar, maar het veronderstelt een Eerste Kamer die wel degelijk politiek-opportunistisch opereert.

Ook dat lawaai uit de Eerste Kamer heeft weinig tot geen repercussies gehad in de media en dat is op zijn minst merkwaardig: een indirect gekozen instituut, zonder directe band met de kiezers dus, dreigt ermee de direct gekozen volksvertegenwoordiging te overrulen.

De koningin buitenspel

De derde onbegrijpelijkheid betreft de koningin. Anders dan in bijvoorbeeld de Scandinavische monarchieën is voor de Nederlandse koning(in) bij kabinetsformaties nog steeds een rol van enige betekenis weggelegd. Daar kunnen op principieel-democratische gronden vraagtekens bij worden geplaatst en republikeins-*angehauchten* in Nederland doen dat ook. Echter, terwijl VVD, PVV

en CDA – met name die laatste – zich als hoeders van de Oranjemonarchie opwerpen, zagen ze er geen been in om Beatrix voor voldoende feiten proberen te plaatsen en aldus haar rol in het formatieproces te miskennen.

Kabinet Wilders-Rutte

De vierde onbegrijpelijkheid betreft die beoogde, rare minderheidsgedoogconstructie. Wat moet daar uit worden begrepen? Dat VVD en CDA enerzijds en de PVV anderzijds over een aantal zaken dermate van standpunt verschillen dat het onmogelijk moet worden geacht dat een VVD-PVV-CDA-kabinet met één mond kan spreken? In dat geval heeft ook een dergelijk gedoogkabinet weinig toekomst; dat de PVV afziet van toetreding tot een dergelijke kabinetscoalitie wegens gebrek aan bestuurlijk vermogen binnen de eigen aanhang? Misschien, maar als dat zo is hoeft niet veel van die gedoogsteun te worden verwacht, want die vereist ten minste bestuurlijk begrip. Of ziet Wilders, geïnspireerd door een min of meer soortgelijke Deense constructie, meer invloed weggelegd voor zijn PVV als gedoogpartij dan als coalitiepartner? Daar zou Wilders best eens gelijk in kunnen hebben: als gedoger oefent de PVV een niet te onderschatten invloed op het kabinetsbeleid uit, terwijl de PVV'ers tegelijkertijd de handen vrij houden voor het bedrijven van populistische bühne-politiek in de Tweede Kamer. Rutte wordt premier, maar bij alles wat hij zegt en doet, zullen de blikken onmiddellijk op Wilders worden gericht: een dergelijk minderheidsgedoogkabinet wordt in feite een kabinet Wilders-Rutte, voor de laatste een weinig benijdenswaardig uitzicht. Kortom, wat bezielt Rutte en Verhagen om de optie van dit minderheidsgedoogkabinet koste wat het kost door te zetten; nota bene als bijna iedereen het er over eens is dat er zulke ingrijpende maatregelen moeten worden genomen dat een breed politiek draagvlak noodzakelijk is? Voorlopig durf ik uit die onbegrijpelijkheden maar één conclusie te trekken: Nederland is politiek ernstig in de war. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Vijf vragen

over de kwaliteit van het schoolexamen Maatschappijleer

Al twee jaar voert Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) het project Kwaliteitsborging Schoolexamens Tweede Fase uit, ook voor Maatschappijleer. SLO hield een enquête onder docenten Maatschappijleer (103 respondenten; 62 havo, 41 vwo) om zicht te krijgen op invulling en variatie van schoolexamens op havo/vwo-scholen. *Maatschappij & Politiek* stelde **Hans de Vries**, projectleider van het project Kwaliteitsborging Schoolexamens Tweede Fase vijf vragen over de uitkomsten.

1 **Wat wil SLO met dit project bereiken?**

'We willen docenten ondersteuning bieden bij de inrichting en kwaliteitsborging van het schoolexamen. De schoolexamens krijgen momenteel veel aandacht. Door de grotere ruimte die de regels voor de inhoud van de schoolexamens bieden, hebben vakdocenten veel vragen over hun eigen Programma van toetsing en afsluiting (PTA). Bij een vak als Maatschappijleer, dat alleen uit schoolexamens bestaat, is deze behoefte nog groter. Er is ook vraag om, in vergelijking met andere scholen, inzicht te krijgen in de kwaliteit van de eigen schoolexamens. Inmiddels is een checklist ontwikkeld om docenten houvast te bieden bij de inrichting van het schoolexamen en de kwaliteit ervan inzichtelijk te maken. De checklist is te vinden op de website www.schoolexamensvo.nl. Door middel van de enquête hopen we meer zicht te krijgen op de huidige praktijk van schoolexamens bij Maatschappijleer.'

2 **Zijn er grote verschillen tussen scholen als het gaat om het schoolexamen Maatschappijleer?**

'Allereerst is er een verschil in het leerjaar waarin het schoolexamen Maatschappijleer wordt afgenomen. Op havoniveau wordt op 89 procent van de responscholen het vak aangeboden in havo-4, op 11 procent van de scholen in havo-5. Op het vwo 56 procent in vwo-4, 28 procent in vwo-5 en 16 procent in vwo-6.'

3 **Zijn er verschillen in de manier waarop scholen hun schoolexamen Maatschappijleer inrichten?**

'Sinds 2007 mogen scholen eigen onderwerpen in het schoolexamenprogramma opnemen. Op havoniveau gebeurt dat op 59 procent van de scholen, op vwo-niveau in 56 procent. De antwoorden laten een breed scala van invullingen zien: leerlingen een eigen onderwerp laten kiezen en dat laten presenteren, een debat houden, een test van kennis van de actualiteit, een onderzoek doen, het bijwonen van een politieke bijeenkomst en daar een verslag van schrijven, of een samenwerkingsproject met een ander vak. Ook de verschillen in hoe zwaar dat in het eindcijfer meetelt zijn groot. Van de havo's laat 65 procent het meetellen tussen de 0-20 procent, 27 procent tussen de 20 en 40 procent en 8 procent van de scholen tussen de 40 en 50 procent. Van de vwo's laat 78 procent het meetellen voor 0 tot 20 procent en 22 procent tussen de 20 en de 40 procent. De vier voorgeschreven domeinen van het examenprogramma worden zowel op havo- als op vwo-niveau in 88 procent van de scholen door middel van schriftelijke toetsen getoetst.'

4 **Hoe komen docenten aan hun schoolexamens?**

'Op havoscholen maakt 73 procent (vwo 66 procent) van de docenten gebruik van de toetsvragen bij de methode, 39 procent (vwo 34 procent) van toetsen van anderen, 27 procent (vwo 32 procent) van vragen uit oude examens en 50 procent (vwo 58 procent) van eerder afgenomen toetsen. Veel docenten maken zelf de toetsen in samenspraak met de vaksectie: van de havodocenten doet 77 procent dat, van de vwo-docenten 95 procent. Heel weinig docenten vergelijken hun schoolexamens met die van andere scholen: slechts 5 procent van de havo- en 2 procent van de vwo-docenten doet dat. Van alle docenten die de enquête invulden maakt 77 procent vooraf een beoordelingsmodel, 58 procent stelt dit nooit bij na afloop, 38 procent soms en 4 procent vaak. Ter voorbereiding op het schoolexamen geeft 80 procent van de havo-docenten en 60 procent van de vwo-docenten zijn leerlingen een oefentoets die het niveau van het schoolexamen weerspiegelt.'

5 **Welke knelpunten ervaren docenten bij het maken en afnemen van schoolexamens?**

'De constructie van goede vragen en het tijdrovende karakter ervan is een veel genoemd knelpunt, maar ook het vaststellen van het niveau van de opgaven en de toets vinden docenten moeilijk. Een databank met goede toetsen lijkt velen een uitkomst.' ◀

Meer informatie over het project Kwaliteitsborging Schoolexamens Tweede Fase is te vinden op www.schoolexamensvo.nl.

Hora est voor het Studiehuis

Thérèse Carpay

Veel grootschalige onderwijsvernieuwingen verliezen na verloop van tijd hun draagvlak. Ook bij docenten. Met het Studiehuis was dat niet anders. Eerst met veel enthousiasme ontvangen, later door velen verguisd. De vraag waarom zo iets gebeurt, vormde de aanleiding voor het promotieonderzoek van Thérèse Carpay.

Elk sociaal systeem heeft te maken met problemen die het systeem bedreigen. De verschillende subsystemen worden geacht die problemen te bestrijden. Daarvoor vinden tussen die subsystemen uitwisselingen plaats. Als naar de werkelijkheid als een systeem wordt gekeken, krijgt men onmiddellijk het verijwt dat men zich op structuren focust en dat de mens wordt vergeten. Het model analyseert echter vooral het handelen van mensen binnen die verschillende subsystemen.

Wat en hoe

Op basis van literatuurstudie ging ik er bij het ontwerpen van het model vanuit dat er een samenhang tussen vakinhoud en didactiek bestaat, of zoals de Commissie Dijsselbloem het formuleert: 'het *wat* en het *hoe*'. In de loop van het onderzoeksproces spitsten mijn onderzoeksvragen zich verder toe. Ik wilde weten welke invloed de samenhang tussen het wat en het hoe op de ontwikkeling van het Studiehuis had gehad. Ik wilde bovendien weten welke uitwisselingen er tussen de verschillende subsystemen van het voortgezet onderwijs hadden plaatsgehad om problemen rond de invoering van het Studiehuis op te lossen en wat de invloed van de samenhang tussen het wat en hoe daarop was geweest.

Ik paste mijn analysemodel toe op de interviews die de Commissie Dijsselbloem had gehouden over het ontstaan van het Studiehuis en verliet daarmee mijn oorspronkelijke plan de betrokkenen zelf te interviewen. Dit besluit was onder

Samen met collega's begon ik als docent Maatschappijleer in het begin van de jaren negentig enthousiast aan de voorbereiding van het Studiehuis. We werkten vele uren om aan alle suggesties tot verbetering van onze onderwijspraktijk tegemoet te komen, om enkele jaren later tot de ontdekking te komen dat wat we hadden gerealiseerd, slechts een fractie was van hetgeen we ons hadden voorgesteld. Bovendien kregen we zowel van binnen als van buiten de school, veel kritiek te verduren, terwijl we juist zo enorm ons best hadden gedaan. Ik wilde weten waar en waarom we de mist in waren gegaan.

In 1998 werd ik lerarenopleider op de lerarenopleiding van de Radboud Universiteit Nijmegen. Ik accepteerde de baan in de veronderstelling eindelijk ook tijd voor onderzoek te krijgen. Dat vond ik zowel voor het vak Maatschappijleer als voor mijn ontwikkeling als vakdidacticus broodnodig. Het liep anders. Pas in de

laatste jaren van mijn aanstelling lukte het me onderzoekstijd te creëren. Ik was geen vakdidacticus Maatschappijleer meer en koos voor het zoeken naar een antwoord op een oude, maar actuele vraag: waarom verloor het Studiehuis zijn draagvlak?

Analysemodel

Voor mijn onderzoek moest ik terug naar de sociologie. Het was een genoegen om me na zoveel tijd weer in al die theorieën te verdiepen. Omdat het Studiehuis een landelijke onderwijsvernieuwing was die van bovenaf werd geïnitieerd, had ik vooral behoefte aan macrosociologische verklaringen modellen. Met behulp van sociologen als Parsons, Bernstein en Matthijssen, ontwikkelde ik een model om onderwijsvernieuwingen te analyseren. In het model wordt zowel het voortgezet onderwijs als het Studiehuis beschouwd als sociale systemen, die in subsystemen zijn onderverdeeld.

andere gebaseerd op het feit dat ze een breedte en een omvang hadden die een solitair onderzoeker nooit zou kunnen bereiken.

Samenhang tussen wat en hoe

Over de invloed van de samenhang tussen het wat en het hoe op het ontstaansproces van het Studiehuis viel het op dat bij de ontwikkeling van de profielen door belanghebbenden veel strijd werd

gecombineerd. Die combinatie kon niet werken. Het gevolg was dat het Studiehuis op de meeste scholen werd teruggebogen tot een variant waarin de oude verhoudingen tussen docent en leerling konden voortbestaan.

Uitwisseling van middelen

De uitwisseling van middelen tussen de subsystemen van het voortgezet onderwijs om problemen op te lossen, lieten het volgende beeld zien. Er werden veel veranderingen gevraagd tegenover de inzet van weinig geld, tijd en nascholing. Scholen en docenten werden overvraagd. Door gebrek aan nascholing waren docenten niet in staat de destabilisatie, die de invoering van het Studiehuis met zich meebracht, op te vangen. Voor de vernieuwing werden ze afhankelijk van methoden. Daarmee kwam de interpretatie van de bedoelingen van het Studiehuis voor een belangrijk deel in handen van commerciële uitgeverij. De inzet van weinig middelen had als gevolg dat er op de werkvloer weinig steun voor beleidsmakers was te vinden.

Door de decentralisering

in de jaren tachtig en negentig kwam veel macht van de overheid in handen van schoolbesturen en de door hen gemandateerde directies. De centralisatie verdween daarmee niet, maar verschoof van het niveau van de overheid naar het niveau van schoolbesturen en directies. Om als organisatie te overleven, maar ook om de gedetailleerde examendoeleinden te bereiken, pasten veel directies de Studiehuisen aan het bestaande patroon op school aan. De vernieuwing werd op veel plaatsen door de directie bovendien gebruikt om een gezamenlijke didactiek in te voeren, waardoor de autonomie van de docent afnam.

Samenhang en uitwisselingen

Wat was er te zien van de invloed van

de samenhang tussen het *wat* en het *hoe* op de uitwisselingen van middelen om de problemen op te lossen? De oorspronkelijke bedoeling van het Studiehuis was dat er in het onderwijsproces meer zou worden gedifferentieerd en gedecentraliseerd. Er moest meer maatwerk voor de leerling komen. Leraar en leerling zouden vaker dan voorheen in overleg bepalen wat en hoe er zou worden geleerd. Er zou minder van bovenaf worden vastgelegd. Een systeem dat met differentiatie, decentralisatie en deregulering krijgt te maken, wordt instabiel. Om te overleven is compensatie nodig. Er vonden in het voortgezet onderwijs twee ontwikkelingen plaats die daarvoor zorgden: (i) de al beschreven toenemende centralisatie op het niveau van besturen en directies en (ii) de verkleining door de overheid van de ruimte van scholen in de examenregelgeving. Om te grote variëteiten in onderwijsinhouden terug te dringen werden examenprogramma's verder gedetailleerd. Bovendien werd het aandeel van de centrale examens op de uitslag groter dan oorspronkelijk was bedoeld.

Conclusie en aanbevelingen

Wat was bedoeld als compensatie voor de destabilisatie die het Studiehuis als onderwijsvernieuwing met zich meebracht, schoot door. Het Studiehuis werd zover teruggedrongen dat het als aanpassing aan de diversiteit van de samenleving en aan nieuwe verhoudingen in de maatschappij geen kans kreeg. Het kon zijn aanpassingsfunctie voor het systeem voortgezet onderwijs niet waarmaken.

Op basis van het onderzoek heb ik zeven aandachtspunten voor onderwijsvernieuwingen geformuleerd. Om de rol van docenten in vernieuwingsprocessen te verbeteren worden hier twee aanbevelingen genoemd die uit deze aandachtspunten zijn af te leiden. Docenten zijn verantwoordelijk voor hun eigen professionaliteit en voor het op peil houden daarvan. Om als gelijkwaardige partners aan het ontwikkelingsproces van onderwijsvernieuwingen deel te kunnen nemen, is het nodig dat docenten zeggenschap over hun eigen nascholings*tijd* en nascholings*geld* krijgen. Uiteraard roept dat verplichtingen op ten aanzien van (mede)verantwoordelijkheid voor vervanging tijdens

geleverd om de bestaande status en positie van de verschillende schoolvakken te behouden of uit te breiden. Dat leidde tot een herwaardering van sterk afgebakende vakken en tot gedetailleerde examenprogramma's. Nieuwe leergebieden waarmee vakgrenzen zouden kunnen worden overstegen, zoals Mens en Maatschappijwetenschappen, Algemene Natuurwetenschappen en Culturele en Klassieke Vorming, kwamen niet of moeizaam van de grond. Om goed te functioneren had het Studiehuis echter juist behoefte aan flexibele onderwijsinhouden waarin ruimte voor overleg tussen docent en leerling zit. Als gevolg van het eindeloze gelobby werd het echter alsnog met sterk afgebakende vakken en gedetailleerde examenprogramma's

nascholings- of ander studieverlof en voor de verantwoording van de besteding van nascholingstijd en -geld, en de verspreiding van opgedane kennis en vaardigheden.

Docenten zijn voor de belangen van hun vakdocentschap verenigd in vakverenigingen zoals de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM). Voor de bewaking van hun arbeidsvoorwaarden zijn docenten in onderwijsbonden verenigd. Voor de pedagogisch-didactische component van het leraarsvak - het hart van het leraarschap - is er geen belangenvereniging en dus geen overlegpartner voor de overheid. Het was het deel van hun professe waarin docenten zich bij de invoering van het Studiehuis niet gesteund voelden. Naast de vakverenigingen is er behoefte aan een beroepsvereniging voor alle docenten, met als doel de versterking van de kwaliteit van de beroepsuitoefening. Alleen een vereniging die onafhankelijk is van de overheid en die alle docenten vertegenwoordigt, kan een doorslaggevende rol bij vernieuwingsbeleid op landelijk niveau spelen en daadwerkelijke invloed op de landelijke onderwijspolitiek uitoefenen.

In september 2007 onderstreepte de Commissie Leraren in een advies aan de minister van Onderwijs de behoefte aan een dergelijke beroepsvereniging. Op 19 juli jongstleden stuurde staatssecretaris Marja van Bijsterveldt een brief naar de Tweede Kamer waarin ze aangaf hoe ze aan dat advies denkt tegemoet te komen. De Stichting Beroepskwaliteit Leraren wordt door haar omgevormd tot een coöperatie van onderwijsvakbonden, Beter Onderwijs Nederland en Platform Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs (VVVO). De kern van het leraarschap is in de beoogde beroepsvereniging niet terug te vinden - en de overheid houdt de regie in handen. ◀

Thérèse Carpay is voorzitter van de commissie die de syllabus voor het nieuwe examenprogramma Maatschappijwetenschappen schrijft en was voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM).

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
menp@publiek-politiek.nl.

Foto: Koen van Rossum

Dertigers, crisis, toekomst

Hoe zal over twintig jaar je sociaaleconomische positie zijn?

Man, 35: Ik verwacht in 2030 ofwel een algehele *Verelendung*, ofwel de maatschappij is over de crisis heen. Zelf hoop ik in die tijd grotendeels zelfvoorzienend te zijn om de klappen enigszins te ontlopen. Mijn sociaaleconomische positie zal moeilijk uit te drukken zijn in de huidige terminologie. *Onafhankelijk* is denk ik de beste benaming.

Vrouw, 37: Ik verwacht minder te willen werken, maar nog door te moeten omdat iedereen dat moet en mijn jongste dochter nog studeert. Ik moet op de centen letten, maar kom niets wezenlijks tekort.

Man, 36: Mijn situatie in 2030? Ik heb de studie van mijn twee dochters zelf moeten betalen, op mijn huis rust een zware hypotheek en ik moet nog minstens elf jaar werken tot mijn pensioen. Ik heb diverse carrièrekansen gehad en heb daarbij steeds gekozen voor het mindere maar zekere geld. Ik moet financieel bijdragen aan het geluk en succes van mijn kinderen in een prestatiegerichte maatschappij, waar de verworven sociale rechten inmiddels tot het minimum zijn afgebroken.

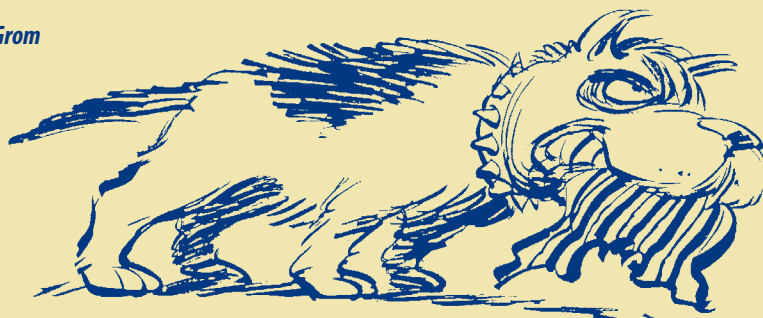
Man, 33: In 2030 spreek ik perfect Chinees, dus mijn gezin zal geen honger lijden. Je kleine enquête heeft me aan het denken gezet en ik heb besloten me vandaag nog bij een taleninstituut aan te melden.

Man, 36: Voorspellen is moeilijk, vooral waar het de toekomst betreft. (Oude grap, blijft leuk.) Mijn vrouw en ik werken in het welzijn, de politiek meest kwetsbare sector in barre tijden. Zullen we daar over twintig jaar nog in zitten? Ik zal onze drie zoons het vak in elk geval nooit aanraden.

Vrouw, 31: Ik zie veel van mijn vrienden met laptop in een koffiehuis 'kantoor houden'. Dat lijkt me wel wat voor over twintig jaar. Ik ben niet graag bij iemand in dienst, of bij de onbetrouwbare overheid.

Vrouw, 39: Ik ben nu tweeverdiener met kinderen. Op de kinderopvang wordt gekort. In 2030 zijn de kinderen de deur uit, ik hoop met goede perspectieven en in goede omstandigheden. Als de crisis van nu blijvend is, zullen ik en mijn huidige of toekomstige man daarna nog jaren hard moeten doorwerken.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Zijn is waargenomen worden

Hans van der Heijde

Het is geen afzonderlijk thema meer, maar bij Maatschappijleer in havo en vwo wordt het nog slechts opgevoerd bij politieke besluitvorming in hun rol van beïnvloeder: massamedia komen er bekaaid af in Maatschappijleer. Weliswaar worden ze wat dikker aangezet bij Maatschappijleer voor het vmbo, maar bij achterwege gebleven, groot onderhoud beperkt de nadruk zich tot de terreinen van mediabestel en ICT. Aan de relatie tussen massamedia en sociaal-culturele ontwikkelingen wordt amper een woord besteed en dat is op zijn minst merkwaardig.

In zijn essay *Man van het moment, drift naar aanwezigheid*¹ voert Bas Heijne de CDA-politicus Maxime Verhagen ten tonele aan de hand van diens bijna ononderbroken stroom *tweets*. Verhagen is namelijk een enthousiast, om niet zeggen dwangmatig twitteraar. Analyse van een *sample* leert Heijne dat het om mededelingen gaat die eerder direct contact suggereren dan werkelijk zijn: het zijn schijnopenhartigheden die een geënceneerde intimiteit scheppen. Dat roept de vraag op naar het waarom ervan: het aanwezig willen zijn en jezelf waargenomen weten.

Zijn is waargenomen worden en niet waargenomen worden is niet-zijn, aldus de Bauerwet, die ook Jolingwet, of meer in het algemeen, de Bekende Nederlanderwet mag worden genoemd. De Amerikaanse kunstenaar Andy Warhol zei ruim veertig jaar geleden al dat iedereen het recht had op zijn eigen vijftien minuten roem. De massamedia realiseren dat recht. De Bauerwet wordt zo een burgerrecht, zou kunnen worden gezegd.

Democratisering van de media

Verwachten optimisten in de jaren vijftig van de vorige eeuw nog een culturele volksverheffing van de televisie, het is de entertainmentcultuur die het aanbod is gaan domineren: geen Shakespeare in alle huiskamers, maar een voortdurende stroom van soaps en ander gemakzuchtig vermaak. Dat is echter maar één facet van de 'democratisering van de massamedia'. Een ander, veel belangrijker facet is dat iedereen toegang heeft gekregen tot het mediapodium en daar aanwezig kan zijn. Als deelnemer aan participa-

tieprogramma's, zoals talentenjachten op werkelijk elk terrein (zingen, dansen, koken, verhuizen, klussen, na-apen, alle takken van sport, afvallen, enzovoorts) en aan talkshows, spelshows, realityshows, of slachtoffershow van opgelichten, verkeerd-been-afgezetten of anderszins benadeelden, maar ook als studiopubliek, onder regie van floormanagers in beeld gebracht, waarbij eenieder zijn best doet en geacht wordt te doen om zich door gedrag en uiterlijk vertoon te onderscheiden en het oog van de camera op zich te vestigen. Omdat de massamedia meer dan ooit voor iedereen die mogelijkheid bieden, zou ook dat als een vorm van culturele democratisering kunnen worden opgevat.

Esse est percipi

Dit *esse est percipi* (zijn is waargenomen worden) is dankzij de digitale revolutie met een nieuwe dimensie uitgebreid. Via blogs, Hyves, Facebook en wat dies meer zij, en niet te vergeten twitteren, verschaft men zichzelf een permanente bühne. Daarmee wordt de (postmoderne, hypermoderne?) cultuur een aandachtscultuur: je bestaat niet of doet er niet toe als je geen aandacht op je weet te vestigen. De instrumenten waarvan men zich bedient om die aandacht te vangen, beperken zich overigens niet tot de elektronische en digitale media. Lichaam en lichaamsbedekking worden eveneens geïnstrumentaliseerd, denk aan tatoeages en kleding, bedrukt met boodschappen die, net als die *tweets*, tot zelf-presentatie moeten bijdragen. Omdat de concurrentieslag om aandacht hard is, wordt stevige provocatie daarbij niet uit de weg gegaan. Strikt genomen gaat het dan niet meer om massamedia, maar ook alleen maar strikt genomen. In feite is het verschil tussen massa- en andere media steeds diffuser geworden; wat te denken van degene die zijn lichaam zodanig heeft toegetakeld dat hij ermee op televisie komt?

Zelf-dramatisering

Moet die aandachtscultuur worden geïnterpreteerd als voortvloeiend uit een algemene tendens naar individualisering? Misschien, maar hierboven werd al vastgesteld dat het, bijvoorbeeld bij dat twitteren, geënceneerde en dus schijnintimiteit betreft. De werkelijkheid fungeert als decor, als achtergrond waar-

tegen men zichzelf in een zelfgeconstrueerde rol en dito encenering projetteert. Je toont niet wat je bent, maar hoe je wilt worden gezien, en het verlangen naar gezien worden doet je kiezen voor een manier dat de meeste aandacht genereert: rol en scène moeten worden gedramatiseerd. Het gaat dus eerder om schijnindividualisering. De noodzaak van dramatisering van het zelf om aandacht te vangen verklaart ook de tendens naar vertoon van emotionaleiteit, dat met *emo-televisie* inmiddels een geheel eigen programmacategorie heeft weten te scheppen, inclusief een min of meer gestandaardiseerd pakket van uitingen: 'nu word ik emotioneel'.

Dat verlangen tot individuele, dramatische zelf-presentatie leidt tot het paradoxale resultaat van grote gelijkvormigheid, omdat elk aandachtssucces onmiddellijk massaal wordt gekopieerd. Kijk maar naar twitterende Verhagen-napers, of naar zelf-presentaties op Hyves of Facebook. Hier kan overigens ook een verklaring worden gevonden voor de enorme groei van het fenomeen van de Bekende Nederlanders (BN): de vraag naar rolmodellen schept het aanbod.

Halo-effect

Dat BN-fenomeen dwingt tot het plaatsen van een niet onbelangrijke kanttekening bij de opiniërende functie van massamedia. Massamedia brengen opinies

van opinieleiders over het voetlicht en dragen zo bij tot opinievorming bij het grote publiek, aldus de klassieke opvatting. Dat mag zo zijn, maar het begrip opinieleiders kan niet langer met deskundigen worden geassocieerd. Vrijwel alle opiniërende televisieprogramma's pompen permanent Bekende Nederlanders rond, die over alle te berde gebrachte onderwerpen hun mening naar voren mogen brengen. Niet deskundigheid, maar ad rem leuk uit de hoek kunnen komen, is het belangrijkste criterium voor uitverkiezing op dat podium. Op zichzelf is daar niets op tegen en het vergroot het entertainmentgehalte - en dus de kijkcijfers - van zulke programma's, maar in plaats van bij te dragen aan verdieping van het maatschappelijk debat doet het dat eerder vervlakken. Het onderliggende, sociaalpsychologische mechanisme is dat van het *halo-effect* (*halo*, spreek uit: *helo*; betekenis: aureool). Daarmee wordt bedoeld dat het uitblinken van mensen op één terrein wordt gegeneraliseerd naar alle terreinen. Zij worden, in een door Wim T. Schippers gemunt begrip, *algemeen deskundigen*. Hun betekenis als opinieleiders kan nauwelijks worden overschat. De schaarse programma's die nog wel beogen achtergronden te belichten en verdieping te geven en daartoe echte deskundigen aan het woord laten, zijn al lang naar incourante uitzendtijden verbannen.

Inventariserend

Het is echter niet de bedoeling om deze ruwe schets van sociaal-culturele ontwikkelingen met betrekking tot massamedia te laten uitmonden in kritisch pessimistische opmerkingen jegens de massaproductie en -consumptie van BN-platitudes. Daarom wordt hier teruggekeerd naar het uitgangspunt. Als maatschappijleeronderwerp krijgen massamedia te weinig aandacht en die aandacht is nul als het gaat om het bredere perspectief van die sociaal-culturele ontwikkelingen, die hieronder nog eens worden geïnventariseerd:

- van culturele volksverheffing via massamedia in de zin van het beschikbaar komen van (elitaire) hogere cultuur voor de massa is amper sprake (geweest);
- de massamedia zijn ook in die zin gedemocratiseerd dat ze toegang zijn gaan bieden voor iedereen die met zijn hoofd op het scherm wil komen;
- de opiniërende functie van massamedia is in het teken komen te staan van entertainment en halo-effect;
- massamedia, inclusief allerlei nieuwe verschijningsvormen (internet, twitteren), vormen speelveld en instrument van een immer groeiende aandachtscultuur;
- die aandachtscultuur wordt gekenmerkt door concurrentiestrijd om aandacht, door zelfdramatisering en door imitatie, schijnintimiteit en schijnindividualisering.

Met name de aandachtscultuur en haar relatie met massamedia behoren bij Maatschappijleer een belangrijke plaats in te nemen en dat is zo evident dat nadere argumenten overbodig zijn. Eindtermcommissies, methodeschrijvers en didactici, aan het werk! ◀

Noot

1. Aristoteles, Ankersmit, e.a., *Het politieke dier - de ontdekking van een soort*, Historische Uitgeverij, Groningen, 2010.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijen-politiek.nl.

Bekende Nederlanders Umberto Tan, Frits van Oostrom, Ed Nijpels en Frans Bauer als 'rolmodel' bij de lancering van U aan Zet in behoeve van de bestrijding van laaggeletterdheid (Foto: Sebastiaan ter Burg, Wikimedia)

De werkwijze

Anique ter Welle

De belevingswereld van leerlingen

Hoofdstuk zes van het nieuwe *Handboek vakdidactiek maatschappijleer* gaat over de beginsituatie van leerlingen bij Maatschappijleer. Daarvan moet je als docent op de hoogte zijn, zonder dat je leerlingen er op vastpint, aldus de auteurs. Het deed me meteen denken aan mijn eerste stappen in het onderwijs op een vmbo-school (basis en kader) in Amsterdam-Oost. Ik deed een opdracht uit het werkboek met de leerlingen die ik beter had moeten bekijken voor ik aan de les begon. Met de kennis van nu, zal ik maar zeggen, maar ja, zij-instromer, wist ik veel. De leerlingen moesten in de klas op zoek gaan naar een leerling die geen Nederlandse achtergrond had. Aan deze leerling moesten ze vragen over zijn of haar cultuur en achtergrond stellen. Geen van de leerlingen in mijn klas had een Nederlandse achtergrond, zoals bedoeld in het werkboek. Deze opdracht sloot dan ook totaal niet aan bij de beginsituatie van leerlingen. De leerlingen moesten heel hard lachen en ik lachte schaapachtig mee.

Preconceptie

Hoofdstuk zes is voor mij heel herkenbaar. Dat is altijd fijn, vind ik. Anderen zien en ervaren dingen net als ik, dat scheidt een band. Leerlingen, zo las ik, hebben tal van preconcepties, waarvan ze soms lastig af zijn te brengen door feitelijke informatie. Inderdaad! Ze kennen altijd wel een tante of een buurman bij wie het toch echt anders is gegaan dan algemeen onderzoek uitwijst. Op zich prima om niet alles voor zoete koek te slikken, maar af en toe is er sprake van een koppigheid waar menig ezel jaloers op zou zijn. Ook de gedachte dat alle anderen, behalve zichzelf, het product van socialisatieprocessen zijn, is iets dat ik herken. Overigens las ik laatst dat ouders van mening zijn dat iedereen, behalve zichzelf, zijn kinderen niet streng genoeg opvoedt; dus daar hebben die leerlingen dat van! Over socialisatie gesproken. Behalve preconcepties constateren de schrijvers ook tegenstrijdigheden. Leerlingen vinden officieel nieuws belangrijk, maar ook saai. Ze willen voor zichzelf optimale vrijheid, maar ook optimale veiligheid. Dus overtreders moeten keihard worden aangepakt, zichzelf uitgezonderd. Succes, daar zorg je zelf voor, maar falen komt door de maatschappij. Die tegenstrijdigheden zijn volgens mij eigenlijk ook een soort preconcepties.

Kaders

Wat moet je nu in je les met deze preconcepties? Aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen is het advies in het handboek, dus vragen naar ervaringen en opvattingen, maar daar tegelijkertijd ook feiten bij presenteren, zonder dat leerlingen het gevoel krijgen dat ze worden weggezet. Gelukkig staat ook in hoofdstuk zes dat je er voor moet oppassen te veel op je knieën te gaan zitten. Daar ben ik het helemaal mee eens. Docenten moeten leerlingen verleiden om ook eens stappen buiten hun eigen kaders te zetten, anders leren leerlingen niets op school. Hun eigen wereld ontwikkelt zich heel goed zonder ons. Sterker nog: die begrijpen we af en toe niet eens. Leren hoeft niet altijd leuk te zijn. Soms is het doorbijten, omdat het ingewikkeld en saai is, maar dat levert ook een gevoel op van voldoening na afloop. Mijn ervaring is dat leerlingen er best trots op zijn als ze eenmaal de werking van ons politiek bestel begrijpen. Als ik echter aankondig dat we ons een les in de kabinetsformatie gaan verdiepen, gaat er geen luid gejuich op - en dan heb ik het nog niet over een les over de besluitvorming binnen de Europese Unie. *Het zijn net mensen*, zo luidt de titel van een boek van Joris Luijendijk, en dat geldt niet alleen voor vluchtelingen en Arabieren, maar ook voor leerlingen. Leerlingen lijken op ons volwassenen in hun preconcepties.

Zalm

Bij mij thuis doen we met enige regelmaat blinde testjes als iemand bijvoorbeeld heeft gezegd dat biologische jus d'orange lekkerder is dan gewone, of dat Jupiler-bier echt van een veel betere kwaliteit is dan Spaans importbier van de Appie. Pijnlijk is het dan dat er, eenmaal geblinddoekt, toch weinig van onze preconcepties overblijft. Dit weekend sprak ik iemand die vertelde dat hij had gegeten in een restaurant waar het pikkedonker is. Je ziet dus niet wat je eet. Hij had zalm gegeten en vond het heel lekker, maar eigenlijk lust hij geen zalm. Dat hebben leerlingen dus ook. Daarom is het belangrijk dat docenten ze keer op keer bewust maken van hun preconcepties. Dat we ze leren dat het van belang is om verder te kijken dan je neus lang is, om onbekende paden te bewandelen waarvan je van te voren zeker wist dat ze doodlopend zijn, om vervolgens onder de indruk te zijn van de schoonheid ervan... en dan vind ik dat we er wel eerlijk bij moeten vertellen dat we dat zelf ook vaak nog moeilijk vinden. ◀

**Samen in Actie tegen
vooroordelen**

Net als wij

Geke Meessen

In hun artikel in het vorige nummer van *Maatschappij & Politiek* over de rol van Maatschappijleer bij de reductie van vooroordelen¹ refereerden de auteurs aan het Samen in Actie-project van de Haagse Tribune. Geke Meesen was nauw betrokken bij dit project en deelt haar ervaringen met de lezers van dit vakblad.

In de pluriforme Nederlandse samenleving leven mensen met verschillende culturen naast elkaar. Helaas blijkt dat niet tot integratie te leiden, maar kenmerkt de situatie zich door segregatie, met wederzijds wantrouwen tot gevolg. Ook binnen het onderwijs lijkt daar sprake van. Is dat tij van vervreemding te keren? In 2008 kwam het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties met de *Tijdelijk subsidieregeling voor komen en tegengaan van polarisatie en radicalisering*. Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) heeft hieruit subsidie verworven om het proefproject *Samen in Actie* (SiA) uit te voeren. Deze *pilot*, die in het schooljaar 2009-2010 tienmaal bij de Haagse Tribune is uitgevoerd, had als doel jongeren meer te leren over *de ander* en over de eigen rol in democratie. Na een voorbereidend programma op de eigen school, werkten de leerlingen van twee schoolklassen een dag samen in Den Haag om er achter te komen hoe ze een maatschappelijk probleem op de politieke agenda kunnen krijgen.

Maatschappelijk probleem

Aan de basis stond het idee om klassen van hetzelfde niveau en leerjaar, maar met verschillende politieke of culturele kenmerken aan elkaar te koppelen. De gekoppelde scholen doorliepen een voorbereidend programma waarbij de leerlingen leerden over de mogelijkheden van beleidsbeïnvloeding binnen de democratische rechtsstaat. Ze kozen een maatschappelijk probleem dat ze met behulp van videocamera's in beeld brachten, geholpen door een gastdocent van het IPP. De gastdocent monteerde de beelden tot een kort filmpje dat op de Samen in Actie-dag in Den Haag werd vertoond.

De gekozen problemen waren heel divers. Zo was er een klas uit de Noord-Oostpolder die het gebrek aan vermaak in de polder op de kaart wilde zetten. Zij werkten samen met een klas uit een stad in het zuiden van Nederland die de kwestie 'coffeeshops dichtbij scholen' aankaartte. Gebrek aan vermaak versus teveel aan vermaak: een duidelijk verschil in leefomgeving tussen de leerlingen. Andere kwesties waar leerlingen films over maakten waren onder meer: scooters, de kwaliteit van het onderwijs, hangjongeren, werkloosheid onder jongeren en de grenzen van de media. In gemengde groepen maakten de leerlingen kennis met elkaars maatschappelijke probleem én, mede dankzij een kennismakingsspel, met elkaar. Bij sommige uitwisselingen ontstonden verbaasde gezichten over de uitkomsten. Leerlingen van een reformatische school die samenwerkten met een zwarte school uit een grote stad verbaasden zich over de onderlinge overeenkomsten. Zo hadden ze niet verwacht dat er buiten hun eigen wereld meer gezinnen bestonden met meer dan vijf kinderen.

Politiek

Na de kennismaking gingen de leerlingen in kleine groepen uiteen om interviews voor te bereiden met mensen die konden helpen om hun maatschappelijke probleem op de politieke agenda te krijgen. Deze interviews met journalisten, lobbyisten, jonge politici en ambtenaren werden gefilmd en tot een journaal verwerkt. Het gaf de leerlingen inzicht in een wereld waar ze vaak weinig besef van hadden en leidde tot veel positieve reacties. Ook een bezoek aan

de publieke tribune van de Tweede Kamer en een ontmoeting met een Kamerlid waren hoogtepunten. In het gesprek met het Kamerlid werden vragen gesteld over het gekozen maatschappelijk probleem, en vaak werd een Kamerlid flink aan de tand gevoeld over zijn of haar politieke standpunt.

Beeldvorming

De leerlingen waren aan het begin van de dag vaak zeer gespannen. De kat werd uit de boom gekeken en er werd vooral met leerlingen van de eigen school gekletst. Naarmate de dag vorderde en er in kleine groepen moest worden samengewerkt, nam de onderlinge gezelligheid echter toe en werd flink over school, familie en religie geconverseerd. Aan het einde van de dag werden soms contactgegevens uitgewisseld of gingen leerlingen gezamenlijk de stad in om te shoppen. In het onderzoek dat naar de *pilot* is gehouden, waren de leerlingen openhartig over hun veranderde beeld van de groep waarmee ze samenwerkten. Zo zei een meisje van een reformatorische school dat met islamitische leerlingen had samengewerkt: '... dat moslims toch wel gewoon heel normaal zijn. Net als andere mensen. Dat ze toch normaal meedoen. Niet echt opvallend ofzo. Maar ja gewoon, ze kunnen ook gewoon gezellig wezen.' Ook de islamitische leerlingen waren verrast door de overeenkomsten: '... ja, ze waren best net als wij.'

Voor de meeste leerlingen van deze klassen was de samenwerking in Den

Haag hun eerste contact met leden van een *outgroep*. Daar ging het ook om in dit proefproject. Veel leerlingen hadden twee maanden na de *pilot* nog contact met elkaar via *msn*. Het *Samen in Actie*-programma bereikte zo zijn doel: de leerlingen leerden over politiek en democratie maar deden ook ervaringen op met het leren kennen van mensen die zij als heel anders beschouwden. Angst werd weggenomen en hiervoor in de plaats ontstonden vriendschappen, of zoals één meisje zei: 'Ik dacht dat ze echt heel racistisch zouden doen en ik had ze niet zo verwacht met die rokjes enzo. Ik had ze heel erg anders verwacht, maar ze bleken lief te zijn.' ◀

Noot

1. Derk Reneman en Ceyhun Eroglu, 'Vooroordelen verminderen, Maatschappijleer en reductie van vooroordelen', in: *Maatschappij & Politiek*, jrg. 41 (oktober 2010) nr. 6, pp.11-13.

Geke Meessen liep in het kader van haar *masteropleiding Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken stage bij het Instituut voor Publiek en Politiek*. Tijdens haar stage hield zij zich bezig met het *Samen in Actie*-project. Haar *afstudeeronderzoek ging over de doeltreffendheid van het Samen in Actie-programma*.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: menp@publiek-politiek.nl.

Bij het IPP verschijnt eind november een **onderwijskrant** over **bezuinigingen en de politieke keuzes** die daarmee samenhangen.

*

De onderwijskrant heeft twee versies: één voor **havo/vwo** en één voor **vmbo**.

*

Ga naar www.politiekindeklas.nl voor meer informatie en om een pakket van 35 kranten te bestellen.

Samen in Actie

De *pilot Samen in Actie* is na afloop uitvoerig geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat de betrokken docenten, leerlingen en externen die voor de dagjournals zijn geïnterviewd zeer enthousiast zijn. Desondanks zal het programma in de huidige vorm voorlopig niet terugkeren. Elementen uit het programma zullen wel in andere programma's van de Haagse Tribune worden gebruikt.

Nieuwsgierig geworden? *Leraar24.nl* heeft een dagje meegekeken. Een filmpje over het Samen in Actie-project is te vinden op: www.leraar24.nl/video/1894/burgerschap-politiek.

Als u een vergelijkbaar project op lokaal niveau wilt uitvoeren kunt u inspiratie opdoen uit het draaiboek van dit project, zie: www.dehaagsetribune.nl.

Lesmateriaal

Samen in Actie

Het dagprogramma van *Samen in Actie* in Den Haag werd door docenten in hun eigen klassen op school voorbereid. In het lesmateriaal dat het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) voor dat doel maakte ligt de nadruk op de mogelijkheden van burgers om het beleid van de overheid te beïnvloeden. In de lessen kwam aan de orde hoe je het best invloed kunt uitoefenen, wat daarbij mag en niet mag en dat je niet altijd je zin kunt krijgen. Zelfs als je een geweldige actie op poten zet, heb je te maken met andere groepen mensen die vaak het tegenovergestelde willen. Als die groep veel groter is dan de groep die het met jou eens is, heb je vaak minder invloed. De gedachte achter het project *Samen in actie* was dat het vertrouwen in democratische besluitvorming bij leerlingen toeneemt als zij weten hoe ze invloed kunnen uitoefenen en dat hun invloed niet oneindig is.

De drie lessen bestaan uit de volgende onderdelen:

1. *Introductie van het project en brainstorm over mogelijkheden om invloed uit te oefenen.*

2. *Werkvorm: Hoe kun je de politiek beïnvloeden?*

De docent legt steeds een situatie voor waarin iemand een probleem heeft dat volgens hem of haar vraagt om ingrijpen van de lokale of landelijke overheid. De leerlingen kiezen de beste manier om dit probleem onder de aandacht van de politiek te brengen. Dat doen ze door naar één van zeven posters te lopen waarop mogelijkheden staan om invloed uit te oefenen. Bijvoorbeeld: 'ga stemmen' of 'ga demonstreren'.

3. *Mag dit?*

De docent legt de leerlingen tien nieuwsberichten voor. In elk bericht wordt een actie beschreven. De leerlingen moeten bij elk bericht bepalen of de actie legaal of illegaal is, uitleggen waarom iets wel of niet mag en - als het een illegale actie betreft - aangeven hoe je het doel van die actie op een legale manier zou kunnen bereiken.

4. *Wie beslist wat?*

Als je invloed wilt uitoefenen moet je natuurlijk weten wie de beslissingen neemt. Bij deze test moeten leerlingen bij zestien beslissingen bepalen of deze door de lokale of de nationale politiek worden genomen.

5. *Brainstorm maatschappelijk probleem.*

Leerlingen bedenken een maatschappelijk probleem waarover later een film wordt gemaakt die aan het begin van de dag bij De Haagse Tribune wordt getoond.

Op de volgende pagina vindt u de beschrijving van het derde onderdeel, *Mag dit?*. Van de tien nieuwsberichten uit de opdracht staan er vier in dit blad (zie kader). De andere zes berichten vindt u op de website www.dehaagsetribune.nl. Op die website vindt u ook het andere lesmateriaal en het volledige draaiboek van het project *Samen in Actie*.

Mag dit?

Leerdoel

Leerlingen weten welke manieren om de politiek te beïnvloeden legaal zijn en welke verboden zijn.

Beschrijving werkvorm

Acties die de openbare orde verstoren of schade veroorzaken zijn verboden. Ook mag je bijvoorbeeld niet demonstreren zonder vergunning en is het verboden een gebouw te bezetten. De vraag is natuurlijk: wat mag wel en wat mag niet op het gebied van actievoeren? Die grens is niet altijd duidelijk. Soms moet er een rechter aan te pas komen om dat te beoordelen. Die zal vaak bij zijn oordeel betrekken hoe de verhouding tussen doel en middelen is. Bijvoorbeeld bij een staking van medewerkers van de Nederlandse Spoorwegen of van vuilnismannen. Bij andere acties is het heel duidelijk dat die niet mogen. Bij deze opdracht legt u uw leerlingen voorbeelden van acties voor. De leerlingen beantwoorden de vragen in duo's. Steeds is de vraag: 'mag dit wel of niet?' Ook wordt de leerlingen gevraagd uit te leggen waarom het volgens hen wel of niet mag. Als het volgens de leerlingen niet mag wordt hen gevraagd een manier te vinden om het doel op legale wijze te bereiken.

Als u minder tijd heeft, kunt u een aantal acties selecteren, of de acties verdeelen over de duo's, zodat ze wel allemaal bij de nabespreking aan bod kunnen komen. Als alle leerlingen klaar zijn bespreekt u per actie met de klas of die illegaal is en (als dat het geval is) wat effectieve en legale alternatieven zijn.

De antwoorden vindt u op de website www.maatschappijenpolitiek.nl. ◀

Coen Gelinck

Opdracht

Mag dit?

Bericht A

Op Rotterdam Airport legden radicalen in augustus een bouwkeet in de as. Een actiegroep die zich *Anarchist Fire* noemt, claimde de brandstichting. Het terrein rond de keet is voor de bouw van een nieuw detentiecentrum voor asielzoekers bestemd. 'Bedrijven die zijn betrokken bij de planning, het ontwerp, de bouw en exploitatie van het detentiecentrum maken winst over de rug van mensen die er worden opgesloten om te worden gedepoteerd', meldde de actiegroep. (Bron: www.depers.nl, maandag 12 oktober 2009)

Vragen

1. Mag dit wel of niet?
2. Leg uit waarom dit volgens jullie wel of niet mag.
3. Als het niet mag, wat zou dan een legale manier zijn voor *Anarchist Fire* om hun doel te bereiken?

Bericht B

In het hele land hebben vandaag zo'n 25.000 tot 30.000 mensen actie gevoerd tegen de plannen van het kabinet om de AOW-leeftijd naar 67 jaar te verhogen. FNV-voorzitter Agnes Jongerius sprak vandaag op het Utrechtse Jaarbeursplein, waar een kleine duizend mensen 65 minuten lang protesteerden. Abvakabo FNV wilde vandaag in het kader van de actiedag in de ochtendspits het openbaar vervoer in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag stilleggen, maar de rechtbank in Amsterdam verbood dat gisteren. De FNV zegt zich aan het rechterlijk besluit te zullen houden. (Bron: *Trouw*, 7 oktober 2009)

Vragen

1. Mag de protestactie van 65 minuten wel of niet?
2. Leg uit waarom dit volgens jullie wel of niet mag.
3. Als het niet mag, wat zou dan voor de FNV een legale manier zijn om haar doel te bereiken?
4. Waarom heeft de rechter de actie van Abvakabo FNV verboden denk je?

Bericht C

Burgemeester Hubert Bruls van Venlo had de Nederlandse Volksunie (NVU) toestemming gegeven voor een demonstratie tegen het casinokapitalisme. Hij had al aangekondigd dat een 'forse politiemacht' zou toezien op naleving van de strenge voorwaarden. Zo mochten er geen discriminerende of racistische opmerkingen worden gemaakt. De NVU is een radicale rechtse groepering. De betoging was afgelopen zaterdag. (Bron: *Reformatisch Dagblad*, 26 september 2009)

Vragen

1. Mag deze demonstratie wel of niet?
2. Leg uit waarom dit volgens jullie wel of niet mag.
3. Als het niet mag, wat zou dan een legale manier zijn voor de NVU om haar doel te bereiken?

Bericht D

Een betoging van de radicale rechtse groepering Nederlandse Volksunie (NVU) in Venlo is zaterdagmiddag uitgelopen op rellen. De mobiele eenheid (ME) voerde charges uit. De problemen ontstonden toen linkse activisten van de Anti-Fascistische Aktie (AFA) probeerden de demonstratie te verstoren. De AFA had geen toestemming om te demonstreren. (Bron: *Reformatisch Dagblad*, 26 september 2009)

Vragen

1. Mag het verstoren van deze demonstratie wel of niet?
2. Leg uit waarom dit volgens jullie wel of niet mag.
3. Als het niet mag, wat zou voor de AFA dan een legale manier zijn om zijn doel te bereiken?

Geknipt

VVD-leider Mark Rutte blijft ook als premier van Nederland twee uur in de week lesgeven aan een vmbo-school in de Haagse Schilderswijk. Contact met de burger, is voor hem niet de reden om les te geven: 'Ben je mal. Een politicus die een paar uur moet lesgeven omdat hij anders geen voeling meer met de samenleving heeft, is toch al reddeloos verloren. Ik vind het gewoon leuk om les te geven,' aldus Rutte.

(Bron: Elsevier, 29 september 2010)

Hufterigheid is norm geworden

Nederland is in de ban van hufterigheid. Narcistische macho's zetten de toon. Dat stelt filosoof Bas van Stokkom van het Nijmeegs Centrum voor Ethiek in zijn nieuwe boek [*Wat een hufter!*, red.]. Voorheen geloofde Van Stokkom dat de emancipatie van het gevoelsleven, ingezet in de jaren zestig, vooral veel positieve gevolgen had: 'Mensen kunnen open en vrij praten over hun zielenroerselen, zonder bang te hoeven zijn voor het oordeel van een patriarch of andere autoriteit. Dat is nog steeds grote winst, maar diezelfde opening van het gevoelsleven heeft geresulteerd in assertief individualistisch machtsvertoon en egocentrisme. Daarin zijn we helaas doorgeschoten. Agressie tegen publieke professionals, zoals politieagenten en ambulancepersoneel, is de laatste kwarteeuw flink gegroeid. Ondanks het feit dat de algehele criminaliteit al weer tien jaar afneemt, zit er een stijging in vandalisme en jeugdgeweld - categorieën die ik onder hufterigheid zou scharen. Het scheldrepertoire is grover geworden, woorden met de grootste taboewaarde hebben een opmars gemaakt. Ik meen een perspectiefwisseling te zien. In het tijdperk van de klassenstrijd, met grote maatschappelijke tegenstellingen, werd hufterigheid bestreden door de middenklasse. Anno nu loopt de bourgeoisie, de middenklasse, zelf voorop in hufterig gedrag. (Bron: Trouw, 15 september 2010)

Volgens Joop Schippers, hoogleeraar arbeid en emancipatie-economie aan de Universiteit Utrecht, is in 2025 een kwart van de bevolking ouder dan 65 jaar. Dan is er naar schatting een tekort aan honderdduizenden arbeidskrachten. Wie wil kunnen blijven werken zal zich volgens

de hoogleeraar moeten blijven ontwikkelen: 'Daarbij ligt onder meer een verantwoordelijkheid bij het onderwijs. Scholen zouden tijdens de lessen Maatschappijleer gericht aandacht aan de toekomst van arbeid kunnen schenken.

(Bron: www.nu.nl, 1 oktober 2010)

Scholen zuchten onder regeldruk

Er moet dringend iets gebeuren aan de bureaucratie in het onderwijs. Schooldirecteuren moeten nu verantwoording afleggen aan ten minste zeven verschillende instanties, naast de ouders en het schoolbestuur. Alleen al in al het papierwerk voor het ministerie van Onderwijs gaat voor 130 miljoen euro aan manuren zitten; tijd die niet aan het eigenlijke schoolwerk kan worden besteed. Dat blijkt uit een onderzoek in opdracht van Adviescollege toetsing administratieve lasten (Actal), de onafhankelijke waakhond die de regeldruk in Nederland probeert terug te dringen. De onderzoekers hebben onder meer gesproken met schoolleiders van basisscholen, middelbare scholen en mbo's. In een brief aan demissionair minister van Onderwijs André Rouvoet vraagt Actal-voorzitter Steven van Eijck om maatregelen. Het ministerie zou ondermeer alle verschillende instanties bij elkaar moeten roepen om ervoor te zorgen dat scholen nog maar één keer per jaar aan één partij cijfers hoeven te leveren over zaken als personeel en subsidies. Nu is er sprake van veel 'overlap en inconsequenties'.

Volgens Van Eijck staat de regelzucht in het onderwijs model voor het 'georganiseerde wantrouwen' in ons land. Bij scholen zou dat huidige wantrouwen volgens Actal plaats moeten maken voor een systeem waarin bijvoorbeeld de Onderwijsinspectie minder aandacht besteedt aan scholen die het goed doen. Pas als er concrete signalen zijn van problemen, zouden de inspecteurs in actie moeten komen.

(Bron: www.nos.nl, 28 september 2010)

Nederlandse jongeren meest actief

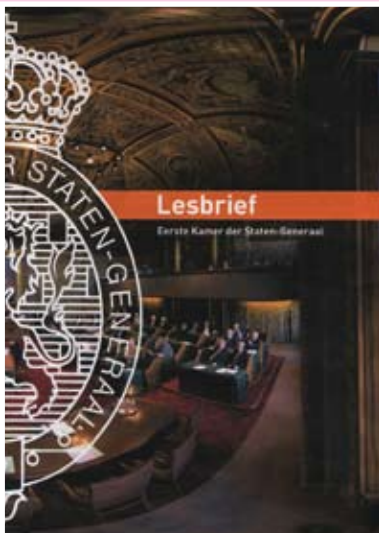
Nederland heeft met 2,1 procent internationaal gezien in 2008 het laagste percentage 15- tot 19-jarigen dat geen onderwijs volgt en geen baan heeft. 'Van de 15- tot 19-jarigen in Nederland volgt 90 procent regulier onderwijs.' Ook onder de Nederlandse 20- tot 24-jarigen is dit percentage het laagst binnen de OESO: slechts 5,6 procent van de 'niet-onderwijsvolgenden' in deze leeftijdsgroep heeft geen baan. Dit blijkt uit het rapport *Education at a Glance 2010* waarin de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) het onderwijs in de OESO-landen vergelijkt.

Het rapport vergelijkt onderwijsprestaties van alle OESO-landen aan de hand van indicatoren. Zo wordt er ook gekeken naar het percentage hoger opgeleiden in een land. In 2008 had bijna een derde van de totale Nederlandse beroepsbevolking een diploma in het hoger onderwijs gehaald, een gemiddelde stijging van bijna 3 procent per jaar sinds 1998. Onder 25- tot 34-jarigen had zelfs 40 procent een hoger onderwijsdiploma. Het OESO-gemiddelde lag op 35 procent.

(Bron: Ministerie van OCW, 7 september 2010)

Recensies

Eerste Kamer der Staten-Generaal,
Lesbrief Verkiezingen, Den Haag,
2010

NTS - Donorvoorlichting, **Donor of niet? Lespakket Maatschappijleer vmbo en havo/vwo**, NTS - Donorvoorlichting, Leiden, 2010, prijs € 10.
Het lespakket is te bestellen via:
www.donorinfo.nl.

Lesbrief Eerste Kamer

Hans van der Heijde

De Eerste Kamer timmert aan de weg. Zonder PVV-senatoren kan dit eerbiedwaardige instituut een grote hindernis, om niet zeggen plaaggeest vormen voor een minderheidsgedoogkabinet van VVD en CDA. In elk geval tot de eerstvolgende Statenverkiezingen, maar daarna nog steeds als de PVV haar winst bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen niet weet te herhalen, of, ook als dat wel het geval is, het CDA electoraal implodeert.

Na een gelukte formatie van dat gedoogkabinet zullen ieders ogen op de Eerste Kamer zijn gericht. Dat zijn de senatoren zich terdege bewust en ten bewijze daarvan is onlangs een lesbrief aan het onderwijs aangeboden, aan de hand waarvan leerlingen het nodige kunnen opsteken over geschiedenis, taken en wijze van verkiezing van de Eerste Kamer. Hoezo traag, de politiek?

Lof

De lesbrief staat vol wetenswaardigheden en stelt interessante kwesties aan de orde, waaronder die of verschillen in opkomst bij de Statenverkiezingen tussen de provincies niet moeten worden meegewogen bij de stemmen die de respectieve Statenleden voor de verkiezingen voor de Eerste Kamer uitbrengen. Er is trouwens al sprake van wegingsverschillen tussen dun- en dichtbevolkte provincies voor die verkiezingen. Wie het precies wil weten raadplege de lesbrief, want die legt het heel goed uit en bevat opdrachten om ook eens zelf het voor die weging benodigde rekenwerk te verrichten. Wat dat betreft niets dan lof.

Kritiek

Nu de kritiek. Hoezo één lesbrief? Denken al die voorlichters, Haagse publicrelationslieden en dito educatieve medewerkers dat het Nederlandse onderwijs uit een en dezelfde middenschool bestaat en dat alle leerlingen dus hetzelfde kan worden aangeboden? Vwo'ers kunnen met deze lesbrief vast wel uit de voeten, bij havisten is dit al iets twijfelachtiger en vmbo'ers hebben er in deze vorm niets aan. De mbo'ers worden hier maar even buiten beschouwing gelaten,

Heeft u geen mailing over (gratis!) toezending van deze lesbrief ontvangen? Wendt u dan tot: Eerste Kamer der Staten-Generaal, Binnenhof 22, Postbus 20017, 2500 EA Den Haag, telefoon: 070 - 312 9351, of raadpleeg www.eerstekamer.nl (ook voor online-versie van de lesbrief) of www.derdekamer.nl.

die doen aan burgerschapscompetenties en dit soort kennis valt daar vast niet onder. Voor de productie van deze lesbrief zijn een extern tekst- en een ontwerpbureau ingehuurd, valt te lezen in het colofon. Dit wordt hier niets misgund en ontvangen zelfs een compliment (zie boven). Had in dat colofon echter ook niet de naam moeten staan van iemand - een vertegenwoordiger van het Instituut voor Publiek en Politiek? - die wél weet dat het onderwijs niveau-divers is en die van één lesbrief tenminste drie lesbrieven maakte, namelijk voor onderscheiden onderwijsniveaus.

Donor of niet?

Christine Elout

'Mag ik je een persoonlijke vraag stellen?' NTS - donorvoorlichting is bezig met een campagne op radio en televisie en daar blijft het niet bij. Ook de docent Maatschappijleer wordt ingezet met het lespakket Donor of niet?. Hoort een discussie over wel of niet donor willen worden thuis bij Maatschappijleer, of is dat meer een onderwerp voor de collega van Levensbeschouwing? Christine Elout denkt het laatste, maar een aantal onderdelen van het lesmateriaal Donor of niet? vormt desalniettemin een aardige handleiding om de kwestie van donorregistratie in de lessen Maatschappijleer te behandelen.

Zo is de test waarin leerlingen wordt gevraagd naar hoeveel zij over donorregistratie weten een aardig middel om leerlingen te informeren. Krijgt men bijvoorbeeld zijn begrafenis vergoed wanneer men organen heeft afgestaan? Bespreek de antwoorden of beter, laat de leerlingen zelf de juiste antwoorden zoeken op de website van gezondheidsinstituut

NIGZ-donorvoorlichting (www.donorinfo.nl). Verder is het voor Maatschappijleer interessant om de leerlingen kennis te laten maken met de verschillende meningen die over donorregistratie in de maatschappij leven. De dvd die bij het lespakket hoort behandelt op een aansprekende manier hoe de verschillende godsdiensten over orgaandonatie denken. Op de website van NIGZ-donorvoorlichting staan bovendien de standpunten van de politieke partijen.

Actieve minister

Een speelse verwerking van deze standpunten vormt het rollenspel dat in de havo/vwo-versie wordt aangedragen. Centraal hierin staat een minister die een actieve donorregistratie wil invoeren (houdt er rekening mee dat hierbij de oude zetelverdeling van voor de laatste verkiezingen wordt gebruikt). Sluit de les af met de werkvorm *stemmen met je voeten*. Spits de stellingen vooral toe op het politieke aspect van orgaandonatie: hoe denken leerling over actieve registratie? Mag de overheid belastingvoordeel geven aan mensen die zich registreren? Heeft iedereen recht op een donororgaan of mogen mensen die ongezond hebben geleefd donororganen worden geweigerd?

Maatschappijleer

Is het lespakket zijn tien euro waard? Nee. Een groot aantal onderdelen, zoals het bekijken van een registratiekaart, horen niet bij Maatschappijleer thuis. De onderdelen die wel bij Maatschappijleer aansluiten, zijn erg pro-registratie. Het is prima leerlingen te informeren, maar niet met als vooropgezet doel ze over te halen zich te registreren. Tot slot bevat het lesmateriaal geen verrassende werkvormen. Met een beetje fantasie kan *stemmen met je voeten* ook door de docenten zelf worden vormgegeven... of uit de gratis docentenhandleiding halen, die via www.donorinfo.nl (zie informatie voor docenten) is te downloaden. ◀

Noteer alvast in uw agenda !

Docentendag 2011
Nieuwe Buitensociëteit,
Zwolle
11 februari 2011
Gast spreker:
Alexander Rinnooy Kan

De Haagse Tribune breidt uit!

Vanaf februari 2011 breidt De Haagse Tribune uit. Op twee verdiepingen zullen naast lokalen ook interactieve ruimtes worden ingericht, zodat leerlingen de politiek nog beter kunnen ervaren. Als de verbouwing volgens planning verloopt

kunnen we per februari 2011 dagelijks acht klassen ontvangen bij De Haagse Tribune. En vanaf april worden dat er tien per dag. De inschrijving voor deze uitbreiding is op 5 oktober opengesteld. Wilt u checken of u dit schooljaar nog naar De Haagse Tribune kunt?

Ga op www.dehaagsetribune.nl naar:

aanmelden. Op de kalender kunt u zien op welke dagen en tijdstippen er nog plaatsen vrij zijn. Door op die dag te klikken kunt u zich inschrijven.

Omdat we op dit moment nog niet met honderd procent zekerheid kunnen zeggen dat de verbouwing op 14 februari 2011 gereed is, kan het zijn dat we voor de beginperiode geboekte klassen toch moeten afzeggen. Scholen die zich voor die periode hebben aangemeld, ontvangen uiterlijk 1 december 2010 bericht als het bezoek niet door kan gaan. Voor boekingen later in het schooljaar houden wij ook een kleine slag om de arm, maar de kans dat uw dagprogramma doorgaat is later in het schooljaar natuurlijk groter.

Huis voor democratie en rechtsstaat

Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP), de uitgever van dit blad, is opgegaan in een nieuwe organisatie.

Sinds 1 oktober is het IPP onderdeel van het Huis voor democratie en rechtsstaat. Het IPP zet binnen deze nieuwe organisatie alle bestaande activiteiten voort.

De Docentendag Maatschappijleer, De Haagse Tribune en Maatschappij & Politiek gaan dus verder als projecten van het Huis voor democratie en rechtsstaat. Naar verwachting zal het Huis in 2013 zijn deuren openen in Den Haag.

Meer informatie vindt u op www.democratie-rechtsstaat.nl.

Vice-voorzitter

Het Algemeen Bestuur heeft in de vergadering van september Felix van Vugt met algemene stemmen tot vice-voorzitter gekozen. Het Dagelijks Bestuur van de NVLM is daarmee weer op volle sterkte.

Nieuwe bestuursleden gevraagd

Het bestuur zoekt nieuwe bestuursleden. Er is met name behoefte aan inbreng uit het vmbo en het mbo, maar ook havo/vwo-docenten zijn van harte welkom. Het bestuur vergadert ongeveer acht keer per jaar. Daarnaast heeft ieder bestuurslid enkele eigen taken. Als u belangstelling voor het bestuurslidmaatschap heeft, nodigen we u van harte uit om een keer in Utrecht mee te vergaderen. U kunt zich daarvoor aanmelden bij de secretaris (coengelinck@nvlm.nl). U kunt hem ook mailen als u meer over het bestuurswerk wilt weten.

Helaas geen lintje

In *Maatschappij & Politiek* nummer 5 lieten wij u weten dat de NVLM voor een *Democracy Ribbon* was genomineerd. Dit lintje werd op 15 september, de Internationale Dag van de Democratie, uitgereikt. Helaas ging het lintje aan onze neus voorbij. In de categorie nationaal won niet de NVLM, maar de door omroep BNN opgerichte jongerenpartij Lijst 17.

Stroomlijnen toelatingseisen

Het overleg van de eerstegraads lerarenopleiders werkt aan een gezamenlijke visie op de toelatingseisen voor de eerstegraads lerarenopleidingen Maatschappijleer. Het is de bedoeling deze eisen voor alle opleidingen gelijk te trekken. Het NVLM-bestuur staat vierkant achter dit streven en zal samen met het lerarenopleidersoverleg een brief aan de Vereniging van Nederlandse universiteiten (VSNU) sturen. In die brief zullen we ook voorstellen de naam van de eerstegraads lerarenopleidingen te veranderen in 'Lerarenopleidingen Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen'.

Mbo

Aan het begin van de zomer heeft de NVLM het ministerie van Onderwijs een aantal voorstellen gedaan om te komen tot verbeteringen van het *Document Loopbaan & Burgerschap* (L&B). Dit document moet de opvolger van het bestaande *Brondocument LLB* worden. In afwachting van een nieuw kabinet is ook de besluitvorming over het document L&B blijven liggen. Het wetsvoorstel over het competentiegericht onderwijs in het mbo is controversieel verklaard. Een nieuwe bewindspersoon zal eerst besluiten of dit wetsvoorstel gehandhaafd wordt. Pas als er een nieuwe wet is volgt er een Algemene Maatregel van Bestuur, waarin (zo is nu de bedoeling) staat dat de minister centraal vaststelt wat studenten moeten weten van taal, rekenen en burgerschap. Daarna zal duidelijk worden hoe het document L&B eruit ziet en wat er met de NVLM-adviezen is gedaan. Het is dan ook de vraag of dit nieuwe document met ingang van augustus 2011 zal worden ingevoerd, zoals de bedoeling was.

Afronding in het combinatiecijfer

Het bestuur is niet tevreden met de manier waarop het combinatiecijfer tot stand komt. U weet dat het combinatiecijfer zelf ons ook een doorn in het oog is, maar daar lijkt op dit moment weinig aan te doen. Wel willen wij aan de orde stellen dat leerlingen met een 5,45 voor Maatschappijleer en een 6,45 voor het profielwerkstuk uiteindelijk een zeven als combinatiecijfer op hun eindlijst kunnen krijgen. Dit komt doordat eerst van een 5,45 een zes wordt gemaakt en van een 6,45 een zeven, waarna die twee

cijfers worden gemiddeld. Het bestuur zal dit *punt-kado-cijfer* binnenkort in een brief onder de aandacht van de Tweede Kamercommissie voor onderwijs en de verantwoordelijke bewindspersoon brengen.

Examenbundel Maatschappijwetenschappen

Mede door initiatieven van het NVLM-bestuur is er nu een examenbundel voor Maatschappijwetenschappen. Wilt u uw leerlingen extra ondersteuning en oefening voor het centrale examen Maatschappijwetenschappen en daarmee een hogere slagingskans bieden? Bestel dan nu de nieuwe *Examenbundel Maatschappijwetenschappen*. Er is er één voor de havo en één voor het vwo. De bundel is geschreven door Jan Vis, voormalig vakdidacticus Maatschappijleer aan de Rijksuniversiteit Groningen. De prijs van de bundel bedraagt 12,95 euro. De examenbundel is te bestellen via www.examenbundel.nl. Klik op 'Bestellen' en kies dan de gewenste bundel.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Felix van Vugt, vice-voorzitter

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Coen Gelinck, secretaris

Nieuwe Prinsengracht 78 II

1018 VV Amsterdam

telefoon: 06-40755812

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Rob van Otterdijk

e-mail: robvanotterdijk@nvlm.nl

Patricia Leenders

e-mail: patricialeenders@nvlm.nl

Ruth Esselink, aspirant-bestuurslid

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

Trends in Beeld is een vervolg op voorgaande uitgaven zoals *Bestel in Beeld*, *Kennis in Kaart* en de Nederlandse samenvatting van het OESO-rapport *Education at Glance* en combineert deze tot één overzichtelijke publicatie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de meest recente onderzoeksresultaten en analyses. Veel onderzoeksresultaten worden niet alleen in historisch- maar ook in internationaal vergelijkend perspectief vergeleken. De analyses zijn online op eenvoudige wijze te raadplegen.

Informatie: www.trendsinbeeld.minocw.nl.

Anders als ons

Waarom hangen Marokkaanse jongeren werkeloos rond op straat en belandt de Antilliaanse jeugd zo vaak op het criminele pad? Waarom presteren jonge Molukkers al generaties lang slecht op school en verkiezen jonge Turken een importbruid boven een blonde Nederlandse meid? Decennialang proberen oude en nieuwe Nederlanders aan elkaar te wennen, maar de verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren lijken niet wezenlijk kleiner te worden. In het boek *Jullie zijn anders als ons* biedt Roanne van Voorst nieuwe inzichten in de Nederlandse jeugdculturen en beschrijft ze de specifieke kenmerken en problemen van de belangrijkste groepen allochtone jongeren, Turken en Marokkanen, Antillianen en Surinamers, Molukkers en Afrikanen, Chinezen, Polen en jongeren uit het Midden-Oosten. In tegenstelling tot de meeste andere studies komen in dit boek ook jongeren uit de diverse allochtone groeperingen zélf aan het woord.

Informatie: www.debezigebij.nl.

Trends onderwijs in beeld

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) publiceerde op Prinsjesdag een nieuw boekje waarin de prestaties op het gebied van onderwijs, cultuur en wetenschap over de afgelopen jaren in beeld zijn gebracht.

Dierproeven

Dierproeven doet men niet zomaar. Er gelden strenge regels die het welzijn van proefdieren moeten beschermen. Ondanks tal van bezwaren, ook bij onderzoekers, worden dierproeven uitgevoerd. Men wil weten hoe mensen en dieren in elkaar zitten, medicijnen ontwikkelen, ziekten zoals kanker de wereld uit helpen en in huis veilige producten gebruiken. Daarnaast moet het vaak van de overheid.

In de brochure *Dierproeven. Zo doen ze dat!* van de Stichting Informatie Dierproeven staat informatie over dierproeven en proefdieren in Nederland. De brochure is gebaseerd op het jaarverslag over dierproeven en proefdieren opgesteld door de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA). Een uitneembare poster vormt de omslag van de brochure. Hierop staan de grootste misvattingen over dierproeven, een aantal feiten, enkele belangrijke medische doorbraken en ontdekkingen en een overzicht van medicijnontwikkeling. Daarnaast belicht de poster verschillende standpunten en roept het de lezer op zelf een mening te vormen.

De brochure is als pdf-bestand te downloaden op de website www.informatiedierproeven.nl of kosteloos te bestellen via info@informatiedierproeven.nl.

Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 29 november

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleiden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Daniel Beltrá (© Beltrá/GP)

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@publiek-politiek.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementsprijs M & P 2010

€46,50 per jaar. Studenten €39,70. Scholen

en instellingen €50,90. M & P verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers €6,20

(exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Website Maatschappij & Politiek vernieuwd!

De website www.maatschappijenpolitiek.nl is vernieuwd! De website heeft een nieuw kleurtje en een overzichtelijkere indeling. Daarnaast vindt u vanaf nu op onze website:

- De jaargangen 2004-2008 in zijn geheel online en doorzoekbaar op trefwoord
- Uitgebreide versies van een aantal artikelen uit het blad
- Lesmateriaal geordend op onderwerp

De Haagse Tribune Op Locatie (voor het MBO)

Het Instituut voor Publiek en Politiek brengt dit jaar de politiek naar het MBO! Naast het reguliere programma in Den Haag bieden wij voor MBO-opleidingen ook het dagprogramma De Haagse Tribune Op Locatie aan. De kosten van een dag De Haagse Tribune Op Locatie voor vier klassen bedragen € 2.500.

Enthousiaste begeleiders van het IPP komen voor De Haagse Tribune Op Locatie een hele dag naar uw school om daar voor vier klassen vier workshops te geven. Natuurlijk kunt u ook meer dan vier klassen aanmelden. De dag begint en eindigt met een activerende gezamenlijke bijeenkomst. Deze dag is bedoeld voor deelnemers van alle niveaus en opleidingen van het MBO en sluit aan bij kerntaak 3: 'het participeren van deelnemers in het politieke domein', uit het Brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap (LLB). Elke workshop duurt een lesuur. Er is de keuze uit zes verschillende workshops en twee verschillende afsluitingen:

Workshops:

- Wat is democratie?
- Parlement en regering
- Politieke partijen
- Hoe oefen ik invloed uit?
- Stemrecht
- Politicus voor een uur

Afsluitingen:

- Eindpresentatie uitkomst workshops
- 'Petje op, petje af'-spel.

Kijk voor meer informatie op: www.dehaagsetribune.nl/programma-s